

Grupp 1, Nilen:

**Rapport från Susanne Sweets föredrag:
Företagsansvar (CSR)-
Makt och ansvar på en nationell
och internationell nivå**

v42 2007-10-16

Bakgrund

Susanne Sweet är forskare på Handelshögskolan i Stockholm och var den förste att introducera hållbarhetstanken i undervisningen på Handelshögskolan. Hon vill slå hål på myten att Ekonomisk tillväxt och miljöfrågor (hållbar utveckling) inte går att kombinera. Susanne Sweet leder forskargruppen SuRe, Sustainability Research Group.

Idag är ekonomin starkt globaliserad. Varor som produceras i länder med låga kostnader i bland annat Asien blir billigare trots frakten, och i vissa fall kan en vara ha fraktats mellan flera olika länder under produktionen. En fördel med detta är att det ger människor arbete och stärker de fattiga ländernas ekonomier. Nackdelen är att arbetsvillkoren och miljöhänsynen försämras. Frågan är vem som är ansvarig för att upprätthålla standarden i dessa avseenden? Produktionen är ofta förlagd på underleverantörer. Dessa kan ägas av huvudföretaget eller leverera till flera olika kunder. Ibland sker produktionen som sagt på flera nivåer av leverantörer vilket gör att kontroll och ansvaret blir svårt att fastställa. När allvarliga miljöskandaler har inträffat har detta vanligtvis skett längre ner i leverantörskedjan. Krav från samhälle och konsumenterna har drivit de stora svenska företagen att anta en miljöpolicy, bl.a. utövar de påtryckningar på underleverantörer. Mindre och medelstora företag missgynnas dock av t.ex. miljöcertifiering eftersom de blir för kostsamma för dessa. Påtryckningen på underleverantörer att normer om miljöansvar sprider sig globalt.

Enligt intressentperspektivet är företagen inte endast ansvariga mot aktieägarna utan även mot andra med intresse i företaget. Många svenska börsnoterade företag presenterar ändå en årlig miljöredovisning (som dock ofta är bristfällig eftersom icke-svenska underleverantörer inte inkluderats) men det har visat sig att finansiella placerare inte tar hänsyn till denna i sina analyser. Företagen kan ansluta sig till olika etiska konventioner osv. men det finns inga sanktioner att ta till om de trots detta bryter mot dem (speciellt inte längre ner i leverantörskedjan).

Referat av föreläsningen

En globaliserad världsekonomi

Susanne Sweet kan se en ny dimension i de krav vi kan ställa i bedömning av företagen utifrån CSR (Corporate Social Responsibility), den om beaktande av våra mänskliga rättigheter. Hur långt har den tankefiguren nått ut? Hur ser man på CSR i skilda länder och världsdelar?

I Sverige ses CSR-frågor som relevanta enbart för andra länder. I Europa hanteras frågan i huvudsak på respektive socialdepartement, med fokus på genus, arbetsrätt, hälsa och rättvisa, medan den Tredje världen är svår att styra med CSR. Dessutom är flera av de etiska frågorna komplicerade att beakta då de är mångbottnade. Fullt ut så kan restriktioner leda till fördjupad fattigdom och svält i tredje världen, vilket kanske inte riktigt var avsikten?

Varför behövs CSR? Man kan se att i en allt mer globaliserad värld där ett fåtal stora företag rör över enorma pengaflöden påverkas även de länder placerade långt från moderföretagets centrum.

Men Sweet poängterade också att världen inte är svart eller vit. Regler som vi tar för givet här kanske inte är fullt ut applicerbara i fattigare länder. Som exempel nämnde Sweet barnarbete. Är det etiskt att som moderföretag i väst säga upp avtal med underleverantörer när det upptäcks att barn arbetar i fabriken? Det kanske inte ens är etiskt försvarbart att ha kvar avtalet men förbjuda barnen att arbeta. Istället kan man kanske hjälpa barnen att kombinera skola med arbete eller exempelvis se till att mammorna kan jobba mer. På så sätt kommer pengarna ändå hushållet till godo.

CSR och andra styrmedel

Frågan är hur man kan styra CSR? På det offentliga området kan OECD ställa krav, nationell lagstiftning, FN har global täckning och EU har vissa styrmedel. Med andra ord än rätt snårig och spretig skog av styrmedel, men Susanne tog upp andra möjligheter till självreglering genom affärscaset, d.v.s. identifiering av nya affärs- och marknadsmöjligheter samt governance (företagen kontrollerar sina underleverantörer).

Den enskilt viktigast drivkraften för att stimulera ansvarstagande är nog konsumenternas efterfrågan. Miljöanpassade produkter har vunnit stora marknadsandelar. Om tillräckligt många köper miljöanpassade varor så kommer de stora företagen tvingas att ändra sina produkter för att vinna tillbaka dessa marknadsandelar. För att kunna påverka ansvarstagandet i andra länder (underleverantörer) så krävs kunskap. Utan kunskap om förhållandena kan de inte göra miljöriktiga val. En annan viktig drivkraft för ansvar är konkurrens och tävlan.

Finansperspektivet

Olika finansiella aktörer rankar företagen vilket påverkar deras trovärdighet bland investerare vilket skulle kunna få en större effekt i framtiden. Tävlan kan också ske på produktnivå vilket sporrar företagen att utveckla mer miljövänliga produkter, om ett företag tar initiativet så finns stor chans att andra följer efter. Större kunder (som t.ex. staten) har möjlighet att ställa krav på företagen. Och så har givetvis lagstiftningen en betydelse. Företagen vill skydda sitt varumärke från dåligt rykte vilket kan vara en nog så viktig drivkraft för att ta ansvar för sina underleverantörer. Detta har visat sig i samband med skandaler. För att ett företag ska ta ansvar så behövs stimulans utifrån. Ju fler intressenter, som konsumenter, myndigheter och organisationer, som engagerar sig desto mer ökar företagets motivation för miljöhänsyn och socialt ansvar. Även den granskande funktionen hos myndigheter och organisationer har avgörande betydelse, inte minst för att ge konsumenterna kunskap. Det enskilt mäktigaste finansiella styrorganet som aktieaktör är Dow Jones som nu arbetar med att ta fram ett nytt tänkt framtida index; CRI, vilken skulle ha i avsikt att förstärka investeringsviljan, resulterande i att företag med hög etisk svansföring förstärks ekonomiskt. Aktiefonder och aktiemarknader kan ägna sig åt selektiv screening i syfte att selektera de de företag som utifrån "Corporate Sustainability" visar sig etiskt kunna försvara en plats på just den marknaden.

Nya affärsmöjligheter

Det öppnar sig idag nya möjligheter för företag på marknader med intressen i riktning med god etisk grund, marknader som inte är fullt utvecklade. Socialt entreprenörskap; dvs företag för den Goda sakens skull och som för saker som har god betydelse. I klimatområdet är det givet en mängd möjligheter, långt från fullt exploaterade. År 2050 är planen att vi ska ha 1/2 av våra energikällor förnyelsebara. Återstår även sjukdomsbekämpning, distribution, kreditgivning (t.ex. mikrokrediter i Tredje Världen), och försäljning till BOP; Base of the Pyramide ett kundsegment som representerar 4-5 miljarder människor.

Gruppdiskussion och frågor

Vår diskussion berörde statens utförsäljning av företag och en global aspekt på CSR. Vi hade även diskussioner kring flera likartade parametrar, bl. a. om CSR skulle kunna utvecklas till att kunna anges som ett nominellt värde varefter företag kan bedömas vid t.ex. börsvärdering, investeringsval etc. Innan ett sådan "tal" skulle kunna formas behöver man tydliga identifieringar av de värdegrunder som bygger upp talet till att även kunna inrymma t.ex. resiliens och externalitetspåverkan; därigenom utvecklas det demokratiska samtalet. Vi berörde även hur Sveriges biståndspolitik skulle kunna kopplas till CSR, ett reellt påtryckningsmedel i tredje världen och i utvecklingsländer, t.ex. Kina. Hur stor insyn och uppföljning har vi i Kina och Indien? Bistånd är viktigt för mottagarlandets utveckling och skulle kunna kopplas till etiska motprestationer buret i minnet att vissa sådana länder har stor global påverkan.

Första frågan

Gruppens första fråga bygger dels på resonemanget i antologins kapitel tio om effekten av tävlan, konkurrens, och dels på ifrågasättandet av näringslivets respektive statens traditionella roller (skapa välstånd/fördela välstånd) i antologins kapitel sju. Vårt exempel handlar om SBAB som lyckats kapa åt sig drygt tio procent av den svenska bolånemarknaden men framför allt, genom nyskapande marknadsföring och offensiva produkter, pressat ned räntenivåerna. SBAB är ett tydligt exempel på att staten, med företag som verktyg, kan ha en stor effekt på näringslivet. Det verkar inte orimligt att tricket skulle kunna upprepas på större delar av marknaden med bredare mål. Regeringen planerar att sälja ett antal tongivande företag inom olika sektorer (energi, telekom, alkohol m.m.). Detta är bakgrunden till frågan:

"Är det försvarbart av staten att sälja ut bolag som genom ägardirektiv skulle kunna fås att agera föregångare inom etiskt, socialt och miljömässigt uppträdande och därigenom sätta press på näringslivet i stort på samma sätt som till exempel SBAB pressat räntorna på bostadslån?"

Susanne Sweet föreslog ett annat medel för att påverka: pensionsfonderna. Staten äger genom pensionsfonder delar av ett stort antal företag. Liksom alla andra ägare har de rätt att ställa förslag på hur företagens verksamhet ska bedrivas och med sina stora ägarandelar har deras ord stor tyngd. Genom negativ och positiv screening kan staten välja företag att investera eller aktivt undvika att investera i. Susanne Sweet ställde sig frågande till att använda statligt ägda företag som verktyg. Dels för att de knappast varit några föregångare så här långt och dels eftersom det kan vara en fördel att slippa äga företag med en inbyggd problematik som V&S Group. Idén med ansvarsfull alkoholförsäljning ses av många som motsägelsefull.

Andra frågan

Centrala och globala CSR-normer.

"Ett problem som ofta dyker upp är bristen på enhetliga rankingsystem och CSR-normer, t ex. centrala, av FN initierade normer för en global CSR-standard. Finns det några planer på att införa ett sådant system? Är det överhuvudtaget en bra idé med ett centraliserat system?"

Sweet: Fördelarna med ett enhetligt system skulle främst vara att globala företag skulle få bättre verktyg för att kunna styra upp sina CSR- normer samtidigt som konkurrensneutrala villkor för alla företag skulle göra det lättare för företagen att agera på en internationell marknad.

Nackdelarna skulle främst vara att centrala och enhetliga rankingssystem och CSR-normer snabbt skulle bli en politisk fråga där de egna nationella intressena skulle stå mot varandra och förhindra världsomfattande styrnormer, eller i bästa fall leda till tandlösa direktiv.

- Det finns för tillfället inga planer på sådana styrningsnormer, ISO 26000 är det närmaste ISO och FN har kommit på vägen. Först 2008/9 kommer ISO 26000 riktlinjer att presenteras, men det finns redan idag vissa frågetecken kring dess bärkraft. (Man kan också betänka att Norden ligger längre fram i etiska krav på företag enligt CSR-normen än EU).

- Det kanske skulle vara bättre med lokala standardsystem som på ett effektivare sätt förenade de nationella och lokala förutsättningarna och på så vis effektiviteten, trovärdigheten och deltagandet runt dessa styrdokument.

Storseminariet

Storseminariet kom att handla om våra reflektioner över två bilder som visades oss, den ena föreställande amerikanska bombplan över Mellanöstern, den andra bilden illustrerade vattenbrist.

Åsikterna rörde sig kring den stora ekonomin som vapenindustrin står för, och den möjlighet den därmed har att påverka fattigdom och stödåtgärder för miljö och hållbar utveckling samt vattenförsörjning. Susanne såg (avsåg?) kopplingen mellan bilderna på ett krigsplan, våra framtida krig kan komma att utkämpas kring kampen om vatten.